

RENOWACJA OŁTARZY BOCZNYCH W KOŚCIELE POD WEZWANIEM ŚW. MAŁGORZATY W GOSTYNIU

Na przestrzeni siedmiu wieków istnienia gostyńskiej fary w świątyni znajdowało się wiele ołtarzy. W średniowieczu w nawach erylowano ołtarze w latach: 1419, 1430, 1438, 1468 i w kaplicy św. Anny w 1548 roku. Oprócz nich był również ołtarz główny. W XVII wieku pobudowano nowe, likwidując niektóre gotyckie. Z tego okresu do 1901 roku zachowało się ich 13. Wówczas, w czasie wielkiego, niezbędnego remontu, podjęto decyzję o likwidacji sześciu ołtarzy w nawie i trzech w kaplicy św. Anny. Uzasadniano tę decyzję złym stanem zachowania, małą przestrzenią dla wiernych i brakiem niezbędnych funduszy na ich renowację. Pozostawiono tylko ołtarz główny, dwa ołtarze w nawie głównej, przy łuku tęczowym i ołtarz w kaplicy św. Anny. Pozostałe zdemontowano. Elementy konstrukcyjne spalono. Rzeźby i część zdobień odnaleziona została niedawno w Muzeum Archidiecezjalnym w Poznaniu. Przekazano je tam w 1925 roku.

Pozostałe cztery ołtarze poddano renowacji w latach 1901-1906. Kolejną ich konserwację wykonano w latach pięćdziesiątych XX wieku. Obecnie, po sześćdziesięciu latach, ponownie zaszła konieczność wykonania następnej, gdyż ołtarze były bardzo zniszczone. Liczne przemalowania i złocenia (szlagmetalem) pociemniały i zaburzyły pierwotny ich wygląd. Ołtarze stały się ponure i ciemne. Wiele elementów stolarki zostało uszkodzonych przez owady (drewnojady). Nieprofesjonalne poprzednie naprawy miały również wpływ na ich stan. W niektórych elementach rzeźbiarskich widoczne były znaczące ubytki, np. brak palców, fragmentów uszaków itp.

Ze względu na taką sytuację w 2013 roku ksiądz kanonik Krzysztof Młynarczyk, proboszcz parafii farnej pod wezwaniem św. Małgorzaty w Gostyniu, podjął decyzję o przystąpieniu do wykonania koniecznych prac konserwatorskich przy obu ołtarzach bocznych. W pierwszej kolejności podjęto prace przy ołtarzu Świętego Krzyża, obecnie nazwanym Jezusa Miłosiernego. Ołtarz erylowany był 9 marca 1635 roku. Został zbudowany dzięki fundacji szlachcica Marcina Glinickiego z Osieka. Od czasu postawienia nie zmieniono jego usytuowania. Zmieniał się natomiast wygląd. Z XVII-wiecznych dokumentów wiemy, że w miejscu centralnym ołtarza był wmon-

towany „wizerunek malowany Ukrzyżowanego”. Jednak na fotografii z 1901 roku w tym miejscu znajduje się krucyfiks.

W czasie konserwacji w latach 1901-1906 zdemontowano skromne zwieńczenie ołtarza i w jego miejsce wmontowano bogatą nastawę z rozebranego ołtarza Niepokalanego Poczęcia, który był ustawiony przy pierwszym filarze nawy południowej od strony prezbiterium. Ta nadbudowa uzupełniła doskonale kompozycję ołtarza. W części centralnej Chrystus na krzyżu, obok stała Matka Boska i ukochany uczeń – św. Jan. Nad nim znajdowała się rzeźba Boga Ojca – w półpostaci, wychylającego się z obłoków. Doskonałym dopełnieniem kompozycji ołtarza był wmontowany poniżej krucyfiksu obraz z widokiem Ukrzyżowanego na Golgocie. Szkoda, że obraz ten jednak usunięto i w jego miejsce wmontowano obraz z XVI wieku – „Męczeństwo św. Wawrzyńca” – pochodzący z rozebranego ołtarza w kaplicy św. Anny. Ostatnia zmiana wystroju nastąpiła w drugiej połowie XX wieku, kiedy to w miejsce krucyfiksu wmontowano obraz „Jezu, ufam Tobie”.



Ołtarze boczne w latach 30. XX wieku

Prace renowacyjno-konserwatorskie tego ołtarza wykonał Zakład Malarski i Konserwacji, Naprawa Przedmiotów Zabytkowych i Artystycznych z Osiecznej. Były one dokonywane etapami. 20 grudnia 2013 roku została zamontowana odnowiona nastawa ołtarza. Prace ostatecznie zakończono

w 2015 roku. Poświęcenie odnowionego ołtarza odbyło się 12 kwietnia 2015 roku.

W 2016 roku przystąpiono do prac konserwatorskich przy drugim ołtarzu przy łuku tęczowym. Jest on dzisiaj nazywany „ołtarzem z obrazem Matki Boskiej w typie Matki Boskiej Śnieżnej”. W starych dokumentach nie ma żadnych informacji o tak nazywanym ołtarzu. Wiemy natomiast, że w kościele były erygowane cztery ołtarze poświęcone Matce Bożej: Zwiastowania, Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny, Niepokalanego Poczęcia i Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. To najprawdopodobniej jest ołtarz Zwiastowania NMP, gdyż w aktach widnieje stwierdzenie, że ołtarz Zwiastowania znajduje się jako pierwszy w nawie po stronie ewangelii. Był on erygowany 30 sierpnia 1623 roku. W części centralnej jest wmontowany obraz Matki Boskiej w typie Matki Boskiej Śnieżnej, który namalował na desce w XVII wieku Jan Kasper Kwiatkowski z Poznania. Nad nim widnieje płaskorzeźba Ducha Świętego w postaci gołębic. W czasie prac konserwatorskich w latach pięćdziesiątych XX wieku zdemontowano znajdujący się w tym miejscu piękny, bogato rzeźbiony baldachim. Po bokach obrazu znajdują się rzeźby przedstawiające św. Jana Nepomucena i św. Jana Kantego. W zwieńczeniu został wmontowany XIX-wieczny obraz malowany na płótnie, przedstawiający św. Katarzynę. Na płycinie mensy umieszczono marioqram ujęty dookoła promieniami. Ołtarz wieńczą bogate zdobienia.

Od czasu pierwszej renowacji wykonanej na początku ubiegłego wieku zaginęły atrybuty (krucyfiks i srebrna książeczka) św. Jana Nepomucena i św. Jana Kantego oraz cztery duże srebrne wota. Wykonanie kolejnych prac konserwatorskich tego ołtarza zlecono Klaudii i Leszkowi Kannenbergom z Torunia, a rozpoczęto je w 2016 roku i zakończono w następnym.

Prace konserwatorskie przy obu ołtarzach przebiegały w podobny sposób. Rozpoczęto je od demontażu obrazów, rzeźb i innych elementów. Po przetransportowaniu do pracowni poddano zabiegom renowacyjnym i konserwatorskim. W pierwszej kolejności elementy wyczyszczono z zabrudzeń powierzchniowych. W trakcie usuwania wtórnych wzmocnień uszaków doszło do rozklejenia się połączeń. Brakujące elementy rzeźbione dorobiono i ponownie sklejono. Podobnie postąpiono z rzeźbami. Ubytki uzupełniono zaprawą akrylową lub żywicami. Wszystko zostało oczyszczone. W trakcie tych prac znaleziono śladowe ilości srebrzeń na uszakach i rzeźbach. Odtworzono je. Wykonano również brakujące złocenia i srebrzenia. Uzupełniono ubytki warstwy malarskiej farbami do retuszu konserwatorskiego.

W pracowniach przeprowadzono też konserwację obrazów wyjętych z ołtarzy. Polegała ona na ich rozmontowaniu, oczyszczeniu, zdjęciu werniksu, który z czasem stał się ciemny. Podobrazie drewniane obrazu Matki Boskiej wymagało impregnacji. Ubytki drewna wypełniono żywicą, usunięto liczne wcześniejsze uzupełnienia i reperacje malarskie. Następnie zlikwidowano

wano głębsze ubytki. Obraz zabezpieczono werniksem końcowym satynowym.

Ramy obu obrazów rozebrano, oczyszczono, uzupełniono ubytki i zaimpregnowano. Następnie zdjęto wtórne złocenia, a brakujące odtworzono 23 i $\frac{3}{4}$ karatowym złotem płatkowym.

Po wykonaniu tych prac przystąpiono do renowacji i konserwacji pozostałych części ołtarzy w kościele. W pierwszej kolejności zdemontowano elementy architektoniczne: kolumny, bazy, kapitele itd. Wymieniono część spróchniałych elementów konstrukcji, natomiast pozostałe wzmocniono. Z wszystkich elementów usunięto wtórne warstwy przemalowań.



Ołtarze w nawie głównej po renowacji – stan z 2017 roku

W czasie tych prac odkryto fragmenty oryginalnej, pierwotnej marmoryzacji, polichromii, złocień i srebrzeń. Następnie uzupełniono małe ubytki w elementach zdobień, a brakujące dorzeźbiono. Na tak odnowionych elementach uzupełniono polichromię, marmoryzację, złocenia i srebrzenia, imitujące zachowane pierwotne warstwy. Tak przygotowane elementy w pracowniach i w kościele, zostały zmontowane i scalone kolorystycznie. Na koniec wykonano zabezpieczenie werniksem i lakierami. Dodatkowo wszystkie elementy drewniane pokryto środkiem owadobójczym.